

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ В РОБОТОТЕХНІЦІ

Олена Василівна ТУРУТА,

кандидат юридичних наук,
доцент, доцент кафедри філософії
Харківського національного
університету радіоелектроніки
<https://orcid.org/0000-0002-1089-3055>

The article analyses a feature that is very important for the legal perspective of the problem – it is a turn from understanding a robot as an entertainment product to the direction of development and research of social interaction between a robot and a human. The question is raised about the need to adopt new legal norms aimed at definition of “robot”, regulating the legal status of a robot, liability for damage caused by it, as well as legal problems of intellectual property associated with the functioning of robots.

Стрімкий розвиток технологій перевів питання штучного інтелекту з фантастичної площини у повсякденність. Виникає дуже багато не тільки суто технічних, а й соціальних проблем, які можна позначити поняттям «соціалізація штучного інтелекту». Судячи зі стрімкого розвитку штучного інтелекту, з'являється все більше припущень, що роботи братимуть набагато більшу участь у людському повсякденному житті, і це викликає чимало дискусій етичного та юридичного характеру. Враховуючи зміни, які можуть внести розумні машини в наше життя, нам необхідно створити ефективні правила взаємодії людей і роботів. Для цього необхідно визначити основні проблеми, які можуть виникнути у суспільстві та правових системах у зв'язку з активним розвитком технологій, позначити можливі напрямки вирішення існуючих та очікуваних проблем, виробити підходи до регулювання цих технологій. Зупинимось на деяких з них.

Перша проблема, яка потребує вирішення, це юридична дефініція, тобто формулювання поняття «робота» на законодавчому рівні. Але перш, ніж це робити, нам потрібне чітке уявлення, що маємо на увазі під словом «робот». У світі є десятки трактувань і визначень поняття «робот». Слово «робот» стало вживатися після того, як у 1920 році світ побачив науково-фантастичну п'єсу Карла Чапека про штучних людей. У

п'єсі «R.U.R» термін означав розумні машини, які допомагають людині у виконанні важких, непосильних завдань. Робот, у перекладі з чеської (robot, від robota – підневільна праця, rob – раб).

З його допомогою людина, з одного боку, хотіла позбавити себе найважчих, виснажливих видів діяльності, що вимагають об'єднання значних ресурсів з іншого – примножити свої можливості не за рахунок змін у людській натурі. Таке функціональне призначення роботів простежується й у спеціальній літературі, де робототехніка сприймається як сформована у 60-х гг. ХХ ст. наука "про технічні пристрої, здатні замінювати людину при виконанні складної, одноманітної, стомлюючої, небезпечної роботи" [1]. Хорст Ейденмюллер, який розглядає робота як втілений штучний інтелект, підкреслює, що розумні роботи з можливостями машинного навчання не тільки використовують величезний обсяг наявних даних, але й отримують їх з власного досвіду та інформації, що надходить, адаптуючи поведінку і вдосконалюючи свої якості при взаємодії з навколишнім світом [2].

Ніл М. Річардс і Вільям Д. Смарт визначають, що робот – це сконструйована система, яка демонструє як фізичну, так і розумову дію, але не є живою в біологічному сенсі [3]. Раян Кало пропонує визначати роботів як механічні об'єкти, які приймають світ, обробляють те, що відчувають, і, у свою чергу, діють на світ [4]. Він також пропонує визначати роботів крізь призму характеристик: сприйняття світу, обробка отриманої інформації та вплив на навколишнє середовище. В 2012 році Міжнародна організація стандартизації (ISO) затвердила міжнародний стандарт ISO 8373:2012 "Роботи та роботизовані пристрої. Лексика." Цей міжнародний стандарт визначає лексику, яка використовується стосовно роботів і роботизованих пристроїв, що працюють як у промислових, так і в непромислових середовищах. У ньому надано визначення та пояснення найбільш вживаних термінів, які згруповані в розділи за основними темами робототехніки [5]. До об'єктів робототехніки документ відносить різні категорії роботів. Навіть професійні робототехніки не мають єдиного чіткого визначення. Таким чином, Звіт COMEST з етики робототехніки 2017 р. звертає увагу на те, що визначення «робота» є складним і,

можливо, відкритим завданням через швидкий розвиток робототехніки.

Друге питання, яке потребує вирішення у зв'язку з функціонуванням роботів, це питання відповідальності за завдану шкоду. Реальних та потенційних ситуацій, небезпечних для людини, за участю роботів, де мають бути визначені конкретні винуватці, вже налічується чимало. Наприклад, якщо дрон випустить свій вантаж, який спричинить шкоди людині або її майну, то хто буде винний? Ще більше подібних ситуацій прогнозується через появу на дорогах автомобілів-безпілотників. Хто має буде визнаний винним в аварії, що сталася на дорозі, і як повинен діяти в такій ситуації робот, які моральні та правові норми мають бути покладені в основу прийнятих ним рішень? Адже робот – не людина, яка може ухвалити рішення на дорозі спонтанно. Вчинити він може лише так, як закладено у програмі. Тобто, етичні та правові норми, згідно з якими він діятиме в критичній ситуації, повинні бути в нього закладені творцями. Таким чином, потенційними винуватцями можуть бути визнані виробники, власники автомобіля, розробники технології, постачальники, страхова компанія. Це одна з найскладніших та заплутаних правових проблем робототехніки, яка допускає різні рішення, виходячи із ситуації.

Представляє значний інтерес позиція Європейського Парламенту щодо цього. Комісія з цивільно-правового регулювання у сфері робототехніки Європейського Парламенту вважає, що, в принципі, після визначення сторін, які несуть остаточну відповідальність, їхня відповідальність має бути пропорційною фактичному рівню інструкцій, наданих роботу, і ступеню його автономності, таким чином, чим більша здатність до навчання чи автономія робота, і чим довше тренується робот, тим більшою має бути відповідальність його тренера; зазначає, що принаймні на сучасному етапі відповідальність має лежати на людині, а не на роботі [6]. Таким чином, як вважають самі юристи, їхнє завдання полягає не у пошуку сутнісних відповідей, а в пропозиції оптимальних несуперечливих правил поведінки, правових конструкцій для існуючого стану речей. Зараз важливо знайти якийсь розумний баланс між новими технологіями та старими конструкціями традиційного права.

Наступна правова проблема функціонування роботів, на якій доцільно зупинитися, – це регулювання сфери

інтелектуальної власності. Сучасні роботи здатні до створення оригінальних текстів, зображень. Отже, якщо робот створює музику, картину чи текст, кому належать права на них? Виробнику робота чи тому, хто керував процесом створення творчого об'єкту? Чи самому роботу? Чи, можливо, ці права не повинні належати нікому, автоматично стаючи громадським надбанням? Вибір конкретного рішення залишається поки що відкритим.

В даний час намітилася деяка тенденція використання роботів не тільки як виключно інструментів створення творів та винаходів, але і як практично повноцінних авторів з дедалі менш значущою участю людини у процесі створення таких винаходів та творів, коли внесок людини у безпосередню діяльність зі створення твору мінімальний чи відсутній зовсім. В силу цього актуалізується питання про те, чи може безпосередньо робот самостійно виступати як автор – з точки зору законодавства про інтелектуальну власність з усіма юридичними наслідками, що з цього випливають.

На думку Райана Еббота, власник комп'ютера має за замовчуванням бути правонаступником будь-якого винаходу, тому що це найбільшою мірою відповідає правилам, що регулюють володіння власністю, і найбільше стимулює інновації [7]. На думку В.М. Синельникової та О.В. Ревінського, комп'ютерні програми чи інші інноваційні технології є лише інструментом отримання нових результатів, права на які мають належати розробникам програм та (або) творцям відповідного обладнання [8]. Також альтернативами наділенню роботів правами на результати їхньої інтелектуальної діяльності можуть бути, по-перше, передача всіх прав людському суб'єкту, який будь-яким чином приймав участь у цій діяльності штучного інтелекту, або відразу перехід таких творів і винаходів у суспільне надбання.

Таким чином, необхідно констатувати, що в умовах всеосяжної автоматизації розвинуті країни світу та європейський простір, зокрема, зіткнулися з ймовірною необхідністю запровадження правового регулювання суспільних відносин, що виникають за участю «розумних» пристроїв, здатних виконувати складні операції та вирішувати інтелектуальні завдання. Інтенсивний розвиток технологій обумовлює необхідність адекватного розвитку відповідного

законодавчого забезпечення в цій галузі, що досить важко без належного розуміння та адекватної інтерпретації терміна «робот», визначення правового режиму його функціонування, вироблення єдиного підходу до відповідальності за шкоду, заподіяну роботом та вироблення єдиних правил інтелектуальної власності під час використання робота. Таким чином, поява роботів ставить нові питання, на які сьогодні в сучасній юридичній науці та практиці поки що немає однозначних відповідей.

Список використаних джерел:

1. Цвіркун Л.І. Робототехніка та мехатроніка: навч. посіб. / Л.І. Цвіркун, Г. Грулер ; під заг. ред. Л.І. Цвіркуна ; М-во освіти і науки України, Нац. гірн. ун-т. – 3-тє вид., переробл. і доповн. – Дніпро: НГУ, 2017. – 224 с.
2. Eidenmueller H. The Rise of Robots and the Law of Humans (March 26, 2017). Oxford Legal Studies Research Paper. 2017. № 27. Available at SSRN. URL: <https://ssrn.com/abstract=2941001> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2941001>.
3. Richards N.M., Smart W.D. How should the Law Think about Robots? // Robot Law. vol. Chapter 1, Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing, 2016. – 402 p.
4. R. Calo, Robotics and the New Cyberlaw SSRN Journal, 2014, doi: 10.2139/ssrn.2402972.
5. ISO 8373:2012 «Robots and robotic devices. Vocabulary», available at <https://www.iso.org/obp/ui/ru/#iso:std:iso:8373:ed-2:v1:en>
6. European Parliament resolution of 16 February 2017 with recommendations to the Commission on Civil Law Rules on Robotics (2015/2103(INL)) https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2017-0051_EN.html
7. Abbott R. I think, therefore I invent: creative computers and the future of patent law // Boston College Law Review. – 2016. – Vol. 1079–1126. – P. 1113–1114.
8. Синельникова В.Н., Ревинский О.В. Права на результаты искусственного интеллекта // Копирайт. – 2017. – № 4. – С. 17–27. – С. 26.